

JACOBUS VAN DER SCHLOSSEN

Een zwartmaker in het zeventiende-eeuwse Land van Ravenstein

REGGIE NAUS

In volksverhalen uit Noordoost-Brabant duikt soms de roverhoofdman Cobus van der Schlossen op, die met zijn 'Zwarte Bende' de bossen rond Uden onveilig zou hebben gemaakt.¹ Hij zou een vriend van de armen zijn geweest, maar ook een pact met de duivel hebben gesloten. Zo scheen hij zichzelf eens in een zak meel te hebben veranderd om zo achter op een kar uit Ravenstein te ontsnappen. Het is misschien moeilijk te geloven dat er een waar gebeurde geschiedenis achter dergelijke verhalen schuilt, maar Cobus van der Schlossen heeft wel degelijk bestaan. Maar wat zijn de feiten en wat is fictie? In dit artikel wordt het échte verhaal over de opkomst en ondergang van deze flamboyante rover verteld.

De verhalen over de 'Zwarte Bende' ontstonden in de roerige jaren van de tweede helft van de zeventiende eeuw. In die tijd werd, vanaf 1672, de Republiek der Verenigde Nederlanden aangevallen door Engeland, Frankrijk, het bisdom Münster en het keurvorstendom Keulen. Het was het begin van de Hollandse of Tweede Münsterse oorlog. Troepen van beide zijden trokken kriskras over het platteland, levend van wat ze in

beslag namen bij de radeloze boeren. Het duurde tot 1678 voor de Vrede van Nijmegen een einde aan de oorlog maakte, maar niet voor lang. In 1688 probeerde Lodewijk XIV het opnieuw. Tot 1697 vochten de Duitse keizer en de Republiek tegen de Fransen. Wederom betaalde het volk de prijs.

DE ZWARTMAKERS

Wanneer groepen soldaten op plundertocht uittrokken op het platteland, wilden de hoge heren wel eens een oogje dichtknijpen. Soldaten deserteerden namelijk veelvuldig vanwege het uitblijven van soldij. Het einde van een oorlog betekende niet noodzakelijk een verbetering van de situatie. Duizenden soldaten en huurlingen kwamen dan zonder werk te zitten en de beëindiging van vijandelijkheden ging altijd gepaard met een toename van de beroepsriminaliteit. De legers bestonden uit vrijwilligers en een groot aantal vagebonden dat al vroeg een misdadig leven had geleid, bracht enige tijd door als soldaat. Nadat ze hun militaire loopbaan beëindigden gingen ze terug naar hun vroegere levens, maar inmiddels hadden ze wel leren omgaan met wapens.

Tussen 1692 en 1699 verenigde een aantal van deze voormalige soldaten zich in bendes die de 'zwartmakers' werden genoemd: de 'Zwarte Bende' uit de latere volksverhalen.² De naam was een verwijzing naar hun gewoonte om voor een overval het gezicht zwart te maken met buskruit, roet of bakvet om niet herkend te worden. De bende bestond uit twee afdelingen die incidenteel contact hadden met elkaar: de Brabantse tak en de Gelderse tak. De Brabantse tak was de grootste: er zijn zo'n 110 namen van bendeleden bekend. Binnen die groep waren de zwartmakers weer in drie kleinere groepen verdeeld.

Het militaire aspect in de zwartmakersorganisatie was het sterkst bij de bende van Hendrick van Bergeijck, actief tussen Breda en Antwerpen. Er was een hiërarchische structuur en iedere kleinere groep had zijn eigen commandant. Hendrick stond bekend als de

'kapitein van de zwartmakers' en sommige benedeleden werden met de rangen van sergeant, luitenant of korporaal aangeduid. Onder elkaar spraken ze over de bende als een 'compagnie' en een enkele keer werd een bendelid door een zwartmaker beschreven als een soldaat van de kapitein der zwartmakers.

De meeste benedeleden dwaalden na hun soldatentijd rond in de streek waar ze geboren waren, maar werden niet opgenomen in de plaatselijke bevolking. Ze maakten vaak deel uit van families van buitenstaanders, die een slechte reputatie in de dorpsgemeenschap hadden. Veel van hen hadden ooit een ambacht uitgeoefend, maar waren hun werk kwijtgeraakt. De tijd die ze als soldaat doorbrachten, was vaak de laatste stap in het proces van ontworteling uit de samenleving. Ze verbleven meestal in herbergen en leidden een uiterst mobiel leven. Het was duidelijk dat bijna iedereen in de dorpen een vermoeden had wie de zwartmakers waren en deze personen met uiterste voorzichtigheid behandelde. De familie Van Beugen uit Berghem was bijvoorbeeld nauw betrokken bij de zwartmakers in het noordoosten van Brabant. De Van Beugens hadden een gewelddadige reputatie. In 1694 schoot een van hen in het openbaar een man neer die hem 'zwartmaker' had genoemd.

De meeste benedeleden begonnen hun misdadige carrière met kleine inbraken en diefstallen. Later werden grootscheepse overvallen gepleegd op boerderijen en woningen, soms aangevuld met straatroof en het leggen van brandbrieven.

De overvallen verliepen vrijwel altijd volgens hetzelfde efficiënte schema: zo'n tien benedeleden begaven zich 's nachts met zwartgemaakte gezichten naar hun doelwit, waar wachtposten werden uitgezet. Meestal werd de voordeur ingestoten met een houten paal. Gewapend met pistolen en messen drong de bende dan binnen en sloot de inwoners in de kelder op. Daarna werd de woning doorzocht en geld en gebruiksvoorwerpen gestolen. De buit werd later verdeeld of verkocht waarna de opbrengst werd verdeeld. De meeste van deze overvallen werden gepleegd in Staats-Brabant, Spaans-Brabant en het Land van Ravenstein in de jaren 1694 en 1695.

De praktijken van de zwartmakers zorgden voor veel onrust en verschillende keren werd in de Meijerij van 's Hertogenbosch geklaagd over de angst op het platte land: '...doordien de huijsluijden 's nachts op haere bedde niet connen rusten, jae bij dagh niet ongemolesteert blijven.'

Uit angst voor wraakacties werd na een overval vaak geen aangifte gedaan. En zelfs al gebeurde dat wel, dan bedachten de schepenbanken en veldwachters zich

Afb. 1

De bossen van Slabroek, waar de zwarte bende zich volgens de volksoverlevering schuil hield (collectie auteur).

vaak wel twee keer voordat ze zich er mee gingen bemoeien. Niet geheel onverstandig, want in Mariënwaard werd een schepen vermoord voor zijn aandeel in de veroordeling van een zwartmaker.

HET LAND VAN RAVENSTEIN

In het noordoosten van het oude hertogdom Brabant en grenzend aan de Meijerij van 's-Hertogenbosch, het Graafschap Megen, het Land van Cuijk en de Commanderie Gemert, lag het Land van Ravenstein.

Het was een heerlijkheid waar een eigen landsheer verantwoordelijk was voor het bestuur en de rechtspraak. Het verdrag van Düsseldorf (1629) bracht het gebied onder het bewind van het Duitse huis van Neuburg. De nieuwe landsheer, hertog Wolfgang Wilhelm, was een aantal jaren eerder katholiek geworden en onder zijn bewind werd het Land van Ravenstein een vrijhaven voor katholieken die in de Meijerij van 's-Hertogenbosch hun geloof niet mochten uitoefenen. Uit omliggende gebieden kwamen ze naar deze streek om de mis bij te wonen, meestal in de zogenoemde grenskapellen.

Toen keurvorst Johan Wilhelm in 1690 de nieuwe landsheer werd, had hij een belangrijke taak te verrichten, want het ging niet zo goed in het Land van Ravenstein. Aan het eind van de zeventiende eeuw was het gebied niet alleen een vrijhaven geworden voor katholieken, maar ook voor criminelen.

Waar de zwartmakers uit andere streken vaak inwoners

van het land waren die een zwerfend bestaan leidden, waren er hier meer vreemdelingen bij. Afgedankte soldaten en deserteurs bleven rondhangen in de herbergen en vagebonden zwierven door de velden. Het openbare geweld nam toe, ook onder de plaatselijke bevolking.

Zo was Johan Wilhelms eerste maatregel om de veiligheid te vergroten het verbieden van bruidegomsbier. Dit bier werd gratis geschonken wanneer er iemand trouwde, maar leidde vaak tot massale gevechten tussen dronken mannen, waarbij snel het mes getrokken werd. Een verdere maatregel was dan ook een streng verbod op het vechten met een mes.

In november 1691 vaardigde de keurvorst een verbod

uit tegen het toelaten van bedelaars of vreemdelingen zonder vaste woon- of verblijfplaats in het Land van Ravenstein. Dit had echter weinig resultaat en het bleef onveilig op het platteland. Waarom?

We vinden een aanwijzing in de processtukken van Hendrick Bischoep, een zwartmaker die in 1694 in Kleef werd terechtgesteld. Tijdens zijn ondervraging beweerde hij veel tijd in het Land van Ravenstein te hebben doorgebracht. Na een aanvaring met de vicedrost vlak bij Herpen verzekerde een van zijn gezellen hem dat hij deze vicedrost gewoon een som van achttien gulden moest betalen. Dat zou hem de vrijheid geven om zich ongestoord in de streek op te houden.

JACOBUS VAN DER SCHLOSSEN

Tussen de vreemdelingen die zich in het Land van Ravenstein ophielden bevond zich ook ene Jacobus van der Schlossen, die omstreeks 1659 in of bij Breda werd geboren als Jacobus Verbosch.

Zijn ouders, Bartel Verbosch en Catelij, waren boeren en hadden vijf kinderen. Twee meisjes, Jenneken en Anneken, en drie jongens, Jacobus, Bernt en Arrien. Toen Jacobus nog maar heel jong was overleed zijn vader. Sindsdien werd hij naar zijn stiefvader Jacobus of Cobus van der Schlossen genoemd. Na een korte periode waarin ze boerenarbeid verrichtten, begon zowel Jacobus als zijn broer Bernt een nieuw bestaan als soldaat. Jacobus diende als kurassier of ruiter in verschillende legers die tussen 1672 en 1697 door het land trokken.

In die tijd pleegde hij zijn eerste diefstallen. Zoals bij de meeste van zijn gezellen begon het klein, met een kalf en een schaap.

Rond 1681, het jaar waarin Staatse troepen het land doorkruisten, belandde hij voor het eerst in het Land van Ravenstein. Hij zou er in de komende jaren regelmatig terugkeren.

Het was in het Land van Ravenstein dat hij bij de zwartmakers terecht kwam en betrokken raakte bij grote, gewelddadige overvallen. Toen hij als soldaat geen werk meer had, hield Van der Schlossen zich vooral op in herbergen, waar hij logeerde. Samen met zijn gezellen trok hij er regelmatig op uit om ergens een overval te plegen, vaak in verre streken. Van der Schlossen was een flamboyant persoon. Hoewel hij geen ambacht verrichte en niets van zijn ouders had geërfd, had hij altijd zakken vol geld. Hij hulde zich in dure kleren. In Ravenstein werd hij gezien in een fraaie blauwe mantel en een zwarte, gekrulde pruik.

Hij was niet getrouwd maar leefde samen met een juffrouw Konincks uit Roermond. Jaren geleden had hij wel een vrouw gehad, maar toen bleek dat zij al met

Afb. 2

Het land van Ravenstein, 1741 (Isaak Tirion).

Afb. 3

De oude Udense markt (collectie auteur).

iemand anders was getrouwd, werd het huwelijk ongeldig verklaard. Met juffrouw Konincks reed hij rond op een rijtuigje en wanneer hij alleen was, reed hij te paard, met dure laarzen en sporen en gewapend met twee zakpistolen.

Samen met zijn gezellen pleegde Van der Schlossen diefstallen, twee paardendiefstallen en elf grote overvallen, verspreid over een wijd gebied, van Heeswijk Dinther in de Meijerij tot Ahaus in Duitsland. Zijn broer Bernt zou zich ook bij de zwartmakers voegen en zijn broer vergezellen tijdens diverse overvallen.

De twee broers bleven altijd een sterke band houden. Zo kocht Jacobus Bernt in 1695 voor zeventig rijksdaalders vrij toen deze in Jülich vastzat wegens deserte

KAPITEIN DER ZWARTMAKERS?

Mede door zijn verschijning was Van der Schlossen een opvallende persoonlijkheid, maar was hij ook een roverhoofdman? Uit de beschrijvingen van slachtoffers van de overvallen wordt nergens duidelijk of iemand de leiding in handen had. Van der Schlossen zelf beweerde dat iedereen even veel te zeggen had. Hij had echter wel degelijk de reputatie van hoofdman. In de volksmond werd hij genoemd als de aanvoerder van de zwartmakers in het Land van Ravenstein en na zijn dood werd Hendrick van Bergeijck door een zwartmaker beschreven als een 'noch grooter Capiteijn van dat geselschap als Jacobus Verbos alias Jacobus van der Schlossen'.⁴

Mogelijk was Van der Schlossen de opvolger van Joachim van Berghem. Deze telg van de familie Van Beugen was enige tijd kapitein van de Ravensteinse zwartmakers. Het feit dat twee benedeleden hem ervan beschuldigden buit achterover te hebben gedrukt, kan eveneens pleiten voor een leidersrol. Het waren meestal de aanvoerders die er later van werden beschuldigd delen van de buit voor zichzelf te houden. In een enkel geval was het Van der Schlossen die de buit opkochte en meenam en hoewel hij het nooit heeft toegegeven, zouden verschillende misdadigers na een aanslag bij hem verslag hebben uitgebracht.

Bovendien was hij het die in Mariënwaard het dodelijke schot loste toen de zwartmakers wraak namen op de schepen Arien van Vulpen, die betrokken was geweest bij de veroordeling van het bendelid 'Stillen Willem'. Ook diende hij verschillende keren als aanspreekpunt voor de zwartmakers in het Land van Ravenstein.

Aanvoerder of niet: Van der Schlossen moet een figuur zijn geweest met een zeker charisma, een intimiderende man die gezag uitstraalde. Zijn rechters zouden later over hem schrijven: 'Heeft niet een ider hem moeten vresen, ende flatteren, om van hem niet bestolen ofte beschadigt te worden.'⁵ Daarnaast wist Van der Schlossen zich ook van zijn gezellen te onderscheiden doordat hij schijnbaar uit beter hout gesneden was. Misschien is dat de reden dat hij de enige zwartmaker is die na zijn dood Robin Hood-eigenschappen toegeschreven kreeg. Hij kan zeker geen sociale bandiet genoemd worden en gaf zijn buit niet aan de armen, maar als we tussen de regels van de processtukken door lezen, zien we enkele sympathieke trekjes. Verschillende keren weigerde hij mee te werken aan afpersingen van arme en oude mensen en toen een van zijn gezellen rond 1691 uit pure baldadigheid een timmeren kan uit een herberg in Velp meenam en ergens in een greppel smeed, haalde Van der Schlossen de kan op en bracht hem terug naar de herbergier.

HET BEGIN VAN HET EINDE

Na een overval bij Kleef werden in december 1694 vijf rovers tijdens hun vlucht naar het Land van Ravenstein gearresteerd, onder wie Van der Schlossens gezelf Hendrick Bischoep, alias 'Langen Hendrick'. In Kleef werden de arrestanten op de pijnbank ondervraagd en Van der Schlossens naam werd genoemd. Bischoep scheen ruzie met hem te hebben en wrok tegen hem te koesteren, want hij beschuldigde hem ten onrechte van verschillende overvallen.

Toen korte tijd later Jan Broeckhuijzen, eveneens een gezelf van Van der Schlossen, in Venlo werd opgepakt, had het gerecht van Ravenstein al snel voldoende

bewijs om hem te kunnen arresteren. In mei 1695 werd hij in Uden aangehouden en opgesloten in de kerker van kasteel Ravenstein, het regeringscentrum en de enige gevangenis in de streek, dat in 1818 gesloopt zou worden.

Het proces tegen de gevangene ging meteen van start. De jurisdictie over het hele land van Ravenstein, dat wil zeggen de bevoegdheid criminele zaken te behandelen waarop de doodstraf, een lijfstraf of een hoge boete stonden, lag in handen van de schepenenbank van Ravenstein. Zij bepaalden dan ook het vonnis en de strafmaat.

De rechterlijke macht werd vertegenwoordigd door de advocaat-fiscaal, die verantwoordelijk was voor het correct functioneren van het ambtelijk apparaat. Hij leidde het gerechtelijk vooronderzoek en zorgde voor de schriftelijke stukken die nodig waren om tot vervolging over te gaan. Hij was dus een soort officier van justitie. In de zaak Van der Schlossen diende Johan van Willigen namens het Ravensteins officie als aanklager. Zijn tegenspeler was de exculpator reorum, in dit proces ene 'Peerboom', wiens voornaam nergens wordt gegeven, maar die mogelijk Hermannus Peerboom heette. De exculpator reorum trad op als een advocaat voor de verdachte.

Op 18 mei 1695 werd Van der Schlossen voor het eerst ondervraagd in aanwezigheid van de schepenen, nog zonder dreiging met martelinstrumenten. De lijst met vragen, opgesteld door Van Willigen, was sterk geba-

seerd op de bekentenissen van Hendrick Bischoep en Jan Broeckhuijzen die vanuit Kleef en Venlo binnen waren gekomen. Van der Schlossen beweerde niets te maken te hebben met de zwartmakers en bekende alleen een paar kleine diefstallen in en vlak na zijn legertijd.

HEKSERIJ

Tijdens de eerste ondervraging werden een paar vragen gesteld die een interessant licht werpen op de volkswalshalen over Van der Schlossen vermeende pact met de duivel:

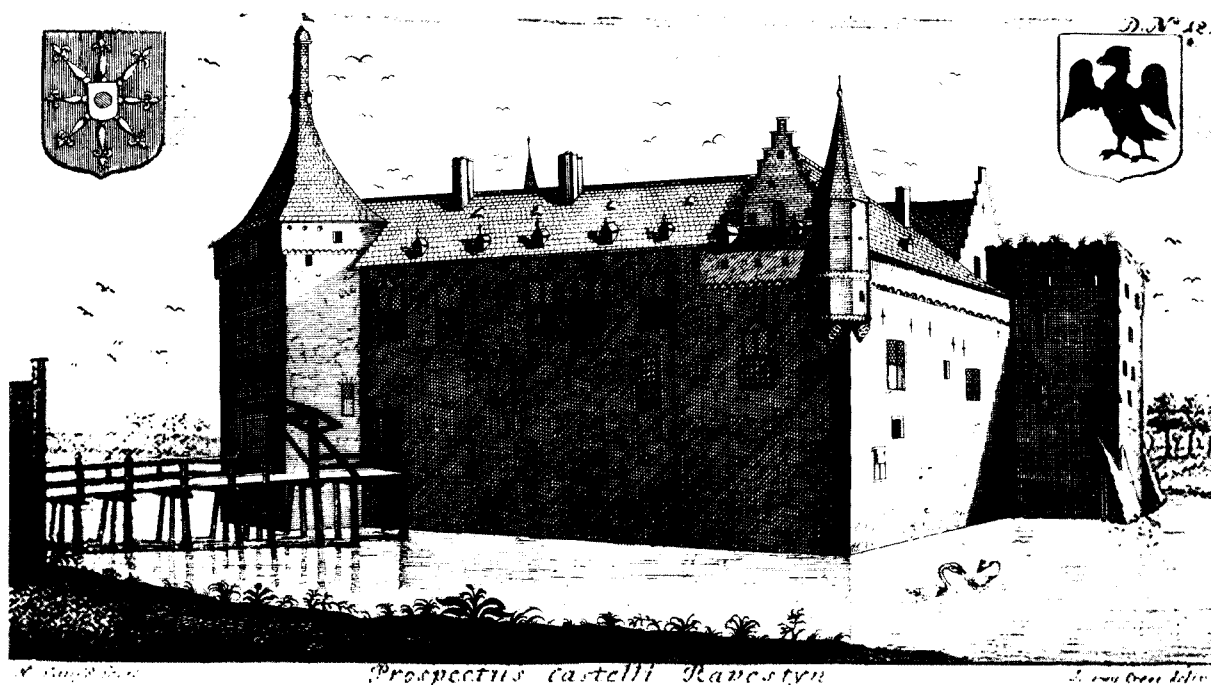
'Hebt ghij u ock beholpen in uwe quaade aenslaegen met Duijvels consten, ofte u vertrouwt op eenigh compact met de duijvell?'

Evenals de bokkenrijders in de achttiende eeuw werden de Gelderse zwartmakers ervan beschuldigd een eed te hebben afgelegd waarbij bedreigd werd dat de duivel de eedbreker zou komen halen. Misschien was het Ravensteins gerecht hiervan op de hoogte.

De gevangene ontkende, maar Van Willigens wantrouwen werd gewekt door de vingerhoedjes die bij Van der Schlossen arrestatie op zijn persoon werden

Afb. 4

Het kasteel van Ravenstein in 1695 (gravure van Hendrik Causé naar een tekening van Jaques van Croes).

gevonden. Door het gebruik van vingerhoedjes in goochelspellen als balletje-balletje werden deze voorwerpen gezien als attributen die verband hielden met hekserij. Van der Schlossen beweerde dat hij ze in Aken had gekocht en op de Udense markt had proberen te verkopen. De heren namen daar genoegen mee maar wilden wel nog weten waarom hij dan zo goddeloos had gesproken toen hij in de gevangenis arriveerde. De gevangene antwoordde dat hij gevloekt had vanwege pijn aan zijn been en daar verder niets mee had bedoeld.

In 1695 lag de tijd van de heksenprocessen weliswaar vrij vers in het geheugen, maar in het Land van Ravenstein was nooit iemand als heks veroordeeld. Het Ravensteins gerecht leek dan ook enigszins oncomfortabel met deze vragen, want ze doken nergens meer op in latere verhoren.

DE TORTUUR

Om Van der Schlossen te laten praten was het noodzakelijk dat de beul erbij gehaald werd, maar het was niet zomaar toegestaan een verdachte te folteren. Eerst moesten twee onpartijdige rechtsgeleerden hun mening geven, waarna de landsheer Johan Wilhelm persoonlijk toestemming moest verlenen. Advocaat Peerboom had inmiddels een pleidooi voorbereidt, maar maakte weinig indruk. Zo weinig dat geen enkel woord van zijn verdediging in de bewaarde verslagen van het proces werd opgenomen. Van Willigen kwam vervolgens met een nieuwe lijst met verdachten aanzetten waarover Van der Schlossen onder tortuur zou worden ondervraagd. Maar tijdens de tortuur mocht een verdachte niet ondervraagd worden over zaken die hij tijdens de vriendelijke examinatie al had bekend. Van der Schlossen had nog geen kans gehad om te reageren op deze lijst en Peerboom vroeg dan ook om een extra dag om de namen met de gevangene door te nemen. Van Willigen noemde het verzoek 'impertinent'²⁷ en werd gesteund door de schepenen. Het werd afgewezen. Op 1 juni 1695 overlegde Van Willigen zijn officiële verzoek tot tortuur. Na een korte opsomming van Van der Schlossen misdaden als soldaat, die hij vrijwillig had bekend, richtte het pleidooi zich vooral op de reputatie van de beklagde: '... soo avanceert men eerstelijck den publijcke faem, volgens welcke den bek. de over al ende bij een ider is bekent ende geweest als een der principaelste van de Swartmakers. Ende dese faem heeft sijn oirspronck niet uijt een simpel rumoer, ofte uijt een ijdel pratie van den gemijne man, maer uijt den mondt van alle man groot en kleijn, adel en onadel, ende dienvolgens uijt den mond van eerlijcke ende geloof tweerdighe personen.'²⁸

Ook was van der Schlossen niet in staat geweest om getuigen te vinden die voor zijn goede gedrag konden spreken en hem konden vrijpleiten van het 'delict der Swartmakerije'.²⁹

Van Willigen noemde dit een stilzwijgende bekentenis. Zijn extravagante levensstijl en smijten met geld werden natuurlijk tegen hem gebruikt. Vervolgens werd de gevoelige snaar geraakt: de slechte reputatie van het Land van Ravenstein. De bewering van Hendrick Bischoep voor het gerecht van Kleef over het smeergeld dat de vicedrost van het Land van Ravenstein zou hebben aangenomen, wierp haar schaduw vooruit en er moest een daad worden gesteld. De heren van de omliggende landen moesten weten dat het wel meeviel in het Land van Ravenstein en Jacobus van der Schlossen had de twijfelachtige eer de geschonden reputatie met zijn bloed schoon te moeten wassen: 'Men moet rigorenselijck voortvaren jegens sulcke verduijvelsen natie, die de gansche werelt heeft geturbeert, ende in roere gestelt. Andersints soo lijdt de justitie onder de voeten van de triumpherende Swartmakerije, Niemand sal in hujs of op de gemeijne straten wesen secuijrt, niemant meester van sijn goet. De Heeren van Venlo, Swol, Arnhem, Cleve, Reenen, ende van andere plaetsen hebben u en achtbaerheden voorgegaen, ende dat gespuijs van volck meeste part geluckelijck ende met een goed effect tot de tortuijrt gebraght op de simpele confessie van de geexecuteerdens: Men verhoopt dat de Heeren van desen en criminele gerichte als ijverighe richters tot de justitie haer sullen volgen; op dat de quade reputatie van het Lant van Ravenstein niet vermeerdert, maer herstelt werde.'³⁰

Het tortuurverzoek werd daarop ingewilligd. Op 15 juni 1695 werd Van der Schlossen bij de scherprechter gebracht, waar hij door advocaat fiscaal Van Willigen in aanwezigheid van de schepenen nader aan de tand zou worden gevoeld. De scherprechter wilde hem aan de wipgalg de hoogte intrekken, maar Van der Schlossen besloot de pijn te ontlopen. Misschien zag hij ook wel in dat het een verloren zaak was. Hij vroeg losgemaakt te worden en beloofde te praten. Hij bekende nu zijn lidmaatschap van de zwartmakers, hoewel hij bleef ontkennen hun kapitein te zijn. Hij bekende de moord op de schepen Arien van Vulpen en elf grote overvallen. Een aantal overvallen waarvan Hendrick Bischoep hem had beschuldigd, bleef hij tot het einde hardnekkig ontkennen, maar wat hij wel had bekend, was genoeg.

De volgende ochtend werden hem zijn bekentenissen in de gevangenis voorgelezen. Na afloop vroeg hij om een barmhartige straf.

Afb. 6
Een radbraking (detail van een gravure van Friedrich August Scheureck, 1781).

lichaam worden gehakt. Het lichaam moest met twee kettingen op een rad worden vastgemaakt en als afschrikwekkend voorbeeld blijven liggen. Het hoofd moest op een paal naast het lichaam gestoken worden. Drie dagen later willigde landsheer Johan Wilhelm vanuit Düsseldorf echter het verzoek van Peerboom om een barmhartige sententie in. Het vonnis bleef ongewijzigd, maar uit genade moest de eerste slag bij het radbraken op het hart worden gegeven, zodat op dat moment de dood in zou treden.

Speciaal voor deze executie liet het Ravensteins officieel een verdeling van taken en lasten maken. De vijf Maasdorpen moesten zorgen voor het vervoer van de veroordeelde naar de executieplaats. Herpen en Schaijk zorgden voor een galg, rad en palen (hoewel er geen galg gebruikt werd bij de terechtstelling). Velp en Reek waren verantwoordelijk voor het graven en vullen van de kuilen waarin de dorpen van de Heikant de galg, het rad en de palen moesten vastzetten. De ladder, de paal en de raderen waren voor gezamenlijke rekening. Er werd een nieuw schavot gebouwd. Het matras daarvoor werd op kosten van het hele land naar Velp

gebracht, waar de timmermannen het opbouwden. Omdat Ravenstein een eigen galg had die in dit geval niet werd gebruikt, betaalde de stad niet mee. Er was wat onvrede onder de dorpen die moesten meebetalen. Er gingen stemmen op dat de landsheer de ladder, de paal en de raderen zelf zou moeten betalen, maar de verdeling bleef ongewijzigd.

Op woensdag 20 juli 1695 werd het vonnis op de grens van Reek, Schaijk, Ravenstein en Velp uitgevoerd. Waarschijnlijk werd voor deze plaats gekozen vanwege de bereikbaarheid vanuit de omliggende landen. De heren wilden dat het nieuws ver zou reizen. In het Land van Ravenstein werd niet gesold met misdadigers! Een week of twee later bezocht landsheer Johan Wilhelm voor het eerst zijn Land van Ravenstein. Op 6 augustus 1695 trok hij met zijn vrouw in op het kasteel. De straten van het stadje werden met bloemen versierd en na zonsondergang werden ze sprookjesachtig verlicht met vetpotjes. Er heerste een feestelijke stemming. De narigheid uit het verleden moest vergeten worden en de toekomst stond voor de deur. Het lichaam van Jacobus van der Schlossen lag waarschijnlijk nog steeds op het rad, als voer voor de kraaien

NOTEN

- 1 Er zijn maar vier bronnen voor deze volksverhalen: een korte vermelding in *De Jezuiten te Grave en in het Land van Ravenstein* door Ludovicus van Miert (Grave 1914) 21; een reeks artikelen in de *Udensche Courant* van 1967, getiteld *De geschiedenis van de Jacobus van der Schlossen* door ene 'W'; *Udense vertellingen: In den hoek van 't vuur* door A. van den Elsen (Uden 1977) 47-60; 21. *Oe toeb: spookjes en sprookjes uit het Brabantse Maasland* door Gerard Ulijn (Maasbree 1981) 23-24.
- 2 Voor de details over de zwartmakersbenden ben ik dank verschuldigd aan Florike Egmond: *Op het verkeerde pad. Georganiseerde misdaad in de noordelijke Nederlanden, 1650-1800* (Amsterdam 1994).
- 3 Stadsarchief 's Hertogenbosch, Rechterlijke Archieven (thema's noemen: RA) 1695-1698, 1700.
- 4 Stadsarchief 's Hertogenbosch, RA) 1695-1698, 1700.
- 5 Streekarchief Brabant Noord-Oost, RA) 1695-1698, 1700.
- 6 Streekarchief Brabant Noord-Oost, RA Stad en Land van Ravenstein, inv. nr. 1 + 6 II, losse stukken (1695).
- 7 Streekarchief Brabant Noord-Oost, RA Stad en Land van Ravenstein, inv. nr. 1 + 6 II, losse stukken (1695).
- 8 Streekarchief Brabant Noord-Oost, RA Stad en Land van Ravenstein, inv. nr. 1 + 6 II, losse stukken (1695).
- 9 Streekarchief Brabant Noord-Oost, RA Stad en Land van Ravenstein, inv. nr. 1 + 6 II, losse stukken (1695).
- 10 Streekarchief Brabant Noord-Oost, RA Stad en Land van Ravenstein, inv. nr. 1 + 6 II, losse stukken (1695).